

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертацію Путінцевої Тетяни Володимирівни
на тему «Ліквідність комерційних банків України у забезпеченні їхньої
фінансової безпеки», поданої на здобуття ступеня доктора філософії за
спеціальністю 072 – фінанси, банківська справа та страхування
(галузь знань 07 – управління та адміністрування)

1. Актуальність та обґрунтованість вибору теми дослідження, її зв'язок із планами наукових робіт.

Кон'юнктура банківського сектору, що підтримується фінансовою стійкістю банків, поширенням фінансових технологій і банківських інструментів, стимулює активний розвиток суб'єктів господарювання, що призводить до зростання національної економіки та підвищення добробуту населення. Враховуючи сучасні тенденції, постійно і динамічно зростаючі потреби економіки та суспільства, банки змушені чітко визначати власні поточні можливості та перспективи розвитку, на основі наявних ресурсів передбачити і забезпечити позитивну динаміку показників власної діяльності і розширення банківських послуг відповідно до сучасних тенденцій економічних процесів та збереження балансу активів і зобов'язань. У цьому контексті ефективне управління ліквідністю, на основі постійного моніторингу та об'єктивної оцінки її рівня, стає найважливішим завданням діяльності комерційного банку, адже приділяючи значну увагу підтримці ліквідності він таким чином забезпечує власну фінансову безпеку.

Усе вищезазначене окреслює цілу низку проблем теоретичного, методологічного та практичного характеру, що й обґрунтовує актуальність, своєчасність і наукову цінність дисертаційної роботи Т.В. Путінцевої.

Ознайомлення зі змістом дисертації дозволяє стверджувати, що вона має чітку структуру, широку інформаційну базу, відзначається логічною послідовністю викладення матеріалу, що сприяє всебічному висвітленню обраної теми. Визначені об'єкт, предмет і завдання повністю узгоджуються з метою роботи та відповідають її внутрішньому змісту.

2. Зв'язок теми дисертації з державними програмами, науковими напрямами університету і кафедри. Тема дисертації відповідає науковому напрямку «Фінансова безпека держави, суб'єктів підприємництва та фінансових інститутів» кафедри фінансових технологій та консалтингу Львівського національного університету імені Івана Франка. Дисертація виконана в межах науково-дослідної роботи Університету банківської справи «Формування системи забезпечення фінансової стабільності кредитних установ: інституційний та обліковий аспект» (№ д/р 0118U001042).

3. Особистий внесок здобувача в отриманні наукових результатів. Наукові положення, висновки та рекомендації дисертації підтверджують належний рівень теоретичної підготовки Путінцевої Т.В., свідчать про обізнаність здобувача з результатами наукових досліджень інших учених із зазначених у дисертації наукових завдань, що підтверджується узагальненням і аналізом значної кількості наукових публікацій з питань теоретичних засад і

проблемних аспектів побудови дієвого механізму управління ліквідністю банків, банківського контролю і моніторингу рівня ліквідності, удосконалення методів оцінки ризику ліквідності як основного об'єкту банківського ризику, ефективності інструментів регулювання, довгострокового прогнозування і пошуку довгострокових джерел ліквідності в рамках упровадження нормативів стандарту Базель III, враховуючи, що ліквідність є одним з основних чинників фінансової безпеки банку та фінансової стабільності банківського сектору в цілому.

Усе це дало змогу здобувачу особисто сформулювати наукове завдання – поглиблення теоретичних положень, методичних підходів і розробки практичних рекомендацій для формування оптимального рівня ліквідності у забезпеченні фінансової безпеки комерційних банків задля створення надійного базису їх прогресивного розвитку та підтримки фінансової стабільності банківського сектору.

В рамках вирішення наукового завдання забезпечено належний рівень: 1) узагальнення та систематизацію теоретичних засад сутності ліквідності і природи фінансової безпеки, визначення місця і ролі ліквідності у забезпеченні фінансової безпеки комерційних банків; 2) аналіз та обробку статистичного матеріалу щодо стану ліквідності комерційних банків України та впливу ліквідності на рівень їхньої фінансової безпеки; 3) доведення можливості дотримання оптимального рівня ліквідності в цілях фінансової безпеки банків через реалізацію комплексу заходів наукового, нормативно-правового, методичного, управлінського, організаційного, інформаційно-аналітичного, фінансового і кадрового забезпечення, регуляторної політики, обліку й звітності, аудиту й консалтингу; 4) обґрунтування доцільності прийняття та реалізації Комплексної програми забезпечення фінансової безпеки комерційних банків України на ризико-орієнтованих засадах формування, розподілу й використання ліквідності; 5) розкриття сутності і функціонального змісту безпеки ліквідності як структурної складової фінансової безпеки, формування системи та впровадження інструментів управління безпекою ліквідності банків для забезпечення їхньої фінансової безпеки; 6) обґрунтування науково-методичного підходу оцінки ліквідності комерційних банків для забезпечення їхньої фінансової безпеки за комплексним та індикативним підходами, а також визначення чинників ліквідності в моделі її стрес-тестування.

4. Достовірність та обґрунтованість отриманих результатів і запропонованих автором рішень, висновків, рекомендацій. Забезпечується надійною методологічною основою дослідження, що базується на загальнонаукових методах наукового пізнання та положеннях сучасної фінансово-економічної науки, а саме теорій фінансів, фінансового безпекознавства, поведінкових фінансів, банківського менеджменту, використанні інструментів системного, комплексного і ситуаційного підходів, методів статистичного і факторного аналізу, концептуального моделювання, прийомів графічної і табличної візуалізації теоретичного та емпіричного матеріалу.

5. Наукова новизна положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, розроблених особисто дисертантом. Детальне вивчення змісту дисертації, представленої на рецензування, дозволяє стверджувати, що в роботі сформульовано та обґрунтовано сукупність положень, що характеризуються науковою новизною і свідчать про особистий внесок Т.В. Путінцевої у поглиблення теорії та практики управління ліквідністю для забезпечення фінансової безпеки банків.

Найбільш значущими науковими результатами дослідження Т.В. Путінцевої, які мають теоретичну і практичну новизну і цінність вважаємо:

1. Теоретичне обґрунтування безпеки ліквідності як структурної складової фінансової безпеки (за рівнем наукової новизни – вперше) шляхом розкриття її сутності і функціонального змісту, виявлення чинників, що сприяють її підвищенню, принципів формування системи та впровадження інструментів управління безпекою ліквідності для забезпечення фінансової безпеки банків. Це поглиблює теоретичні засади і створює надійне підґрунтя для управління ліквідністю при забезпеченні фінансової безпеки банків.

2. Доведення значення ролі і впливу ліквідності на фінансову безпеку вітчизняних банків через удосконалення організації управління ліквідністю на основі виявлення закономірностей й специфічних особливостей, розширення індикаторів виміру, джерел фінансування і методів управління ризиком порушення ліквідності і ризику надлишкової ліквідності в рамках загальної системи ризик-менеджменту банку з урахуванням взаємозв'язку і взаємозумовленості з іншими ризиками, що супроводжують банківську діяльність. Такий ризико-орієнтований підхід управління ліквідністю сприятиме підвищенню якості ризик-менеджменту банків в цілому.

3. Ґрунтовні рекомендації, спрямовані на досягнення комерційними банками оптимального рівня ліквідності, які структуровані за напрямками наукового, нормативно-правового, методичного, управлінського, організаційного, інформаційно-аналітичного, фінансового і кадрового забезпечення, регуляторної політики, обліку й звітності, аудиту й консалтингу. Ці рекомендації розширяють методологічну базу управління ліквідністю, а їх практичне застосування здатне забезпечити синергетичний ефект підвищення фінансової безпеки банків.

4. Обґрунтування доцільності прийняття та реалізації Комплексної програми забезпечення фінансової безпеки комерційних банків України з необхідністю дотримання оптимального рівня їхньої ліквідності, яка передбачає реалізацію системи заходів, диференційованих залежно від рівня ліквідності (оптимального, дефіциту або надлишку). Реалізація запропонованих заходів дозволить підвищити рівень безпеки ліквідності, а також ресурсоутворювальної, депозитної, кредитної, валютної, боргової, інвестиційної, податкової безпеки та безпеки доходів і витрат, та, як слідство, фінансову безпеку банків в цілому.

5. Удосконалення оцінки ліквідності комерційних банків за комплексним підходом з розробкою індикаторів забезпечення безпеки ліквідності комерційних банків та оцінювання впливу останньої на їх фінансову безпеку за певним угрупованням (характеру ліквідності, зобов'язань, активів,

балансу, співвідношень, застави за кредитами, розподілу ліквідності, витрат на управління ліквідністю, наявних і потенційно можливих ризиків неліквідності), характеристичним описом і визначенням порогових значень. Такий підхід дозволить врахувати фактори впливу і специфіку діяльності вітчизняних комерційних банків, сприятиме підвищенню їх надійності і фінансової стійкості.

6. Повнота викладу основних результатів дисертаційної роботи в наукових фахових виданнях. Основні наукові результати дисертації висвітлені у 5 статтях (3 одноосібних) у наукових фахових виданнях України (з них 1 – у виданні, що включено до міжнародної наукометричної бази Web of Science). Загальний обсяг публікацій складає 5,1 д.а.

Аналіз наукових праць свідчить про належний рівень обґрунтування отриманих наукових результатів відповідно до мети (поставленого завдання) і висновків, відповідність вимогам Наказу МОН України «Про опублікування результатів дисертацій на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук» № 1220 від 23 вересня 2019 р.

Спираючись на Довідку про дотримання вимог академічної доброчесності, можна констатувати про дотримання таких вимог і відсутність у дисертації та наукових публікаціях текстових запозичень без посилання на джерело, що мають ознаки плагіату.

7. Апробація основних результатів дослідження на конференціях, симпозіумах, семінарах. Основні теоретичні положення, висновки та пропозиції дисертації пройшли апробацію на 5 всеукраїнських і міжнародних наукових конференціях (1 д.а.).

8. Наукове значення виконаного дослідження із зазначенням можливих наукових галузей і розділів програм навчальних курсів, де можуть бути застосовані отримані результати. Окремі положення дисертаційної роботи є корисними для впровадження в освітній процес закладів вищої освіти за освітніми програмами спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування», зокрема навчальних дисциплін «Фінансовий менеджмент», «Банківський менеджмент», «Ризик-менеджмент у банку», «Фінансова безпека банку», «Філософія економічної безпеки», «Безпека банківської діяльності».

9. Практична цінність результатів дослідження із зазначенням конкретного підприємства або галузі народного господарства, де вони можуть бути застосовані. Сформульовані в роботі науково-практичні рекомендації є обґрунтованими та такими, що мають практичну цінність, що підтверджується впровадженням, зокрема: забезпечення оптимального рівня ліквідності комерційних банків України через реалізацію комплексу заходів – враховано при підготовці Основних засад грошово-кредитної політики на 2022 р. і середньострокову перспективу в частині забезпечення ділової і фінансової стабільності та оптимальності розвитку банківської системи (Рада НБУ, довідка від 6.10.2021 № 25-0007/211006); пропозиції до Комплексної програми забезпечення фінансової безпеки комерційних банків України стосовно підвищення ролі ліквідності у забезпеченні фінансової безпеки, зокрема розробки дієвої ресурсної політики, підвищення вимог до забезпечення

ліквідності системно значущих банків, удосконалення системи ризик-менеджменту щодо формування, розподілу й використання ліквідності – для розробки програмних документів і підвищення координації своєї діяльності з вітчизняними банками (Асоціація українських банків, довідка від 4.10.2021 № 01.10/599); система індикаторів забезпечення безпеки ліквідності та оцінки чинників ліквідності комерційного банку в моделі її стрес-тестування – для ефективного управління ліквідністю та розробки заходів підвищення фінансової безпеки (АТ «Комерційний індустріальний банк», довідка від 04.10.2021 №05-4835/1).

10. Дискусійні положення та зауваження за змістом дисертаційної роботи.

Загалом позитивно оцінюючи дисертаційну роботу, разом з тим зауважимо, що в роботі виявлено низку недоліків і дискусійних положень, зокрема:

1. Високо оцінюючи методологічний рівень узагальнення і систематизації теоретичних засад визначення впливу ліквідності комерційного банку на його фінансову безпеку, зауважимо, що запропонована автором класифікація різновидів ліквідності комерційних банків (табл. 1.1, с.31) за класифікаційною ознакою «Вид валюти» може бути розширена за рахунок включення до різновидів «у національній валюті, в іноземній валюті» ще «у цифровій валюті» та/або «у цифровій валюті центральних банків», враховуючи її потенційний вплив на ліквідність банків і необхідність розробки компенсаційного механізму підтримки ліквідності в майбутньому.

2. В аналітичному розділі 2 «Оцінка дотримання ліквідності комерційних банків України для забезпечення їхньої фінансової безпеки» в підрозділі п.2.1 «Характеристика підсистем системи управління ліквідністю у забезпеченні фінансової безпеки вітчизняних комерційних банків» розглянуто еволюцію нормативно-правового забезпечення управління ліквідністю, в тому числі регуляторні новації НБУ (с.93-101), з подальшим визначенням прогалин методичних підходів до з'ясування ролі ліквідності банків, технологічного забезпечення та інформаційно-аналітичного середовища її підтримання у забезпеченні їхньої фінансової безпеки, а також систематизацією підходів оцінки ліквідності в окремих країнах світу, виявленням спільних закономірностей в управлінні нею. Вважаємо, що представлення в п.2.1 тільки підсистем забезпечення не можна вважати повним без відображення підсистем основних процесів системи управління ліквідністю. В цьому контексті доцільно було б, на наш погляд, акцентувати увагу на цілісній системі (механізмі) управління ліквідністю за структурно-функціональним та/або процесним підходами.

3. Беручи до уваги аналіз п. 2.2 «Стан ліквідності комерційних банків України» в частині порівняння показників достатності власного капіталу, ліквідності і доходності банківського сектору України, Казахстану, Узбекистану та інших країн (табл. 2.4, с.117-118) і підтримуючи рекомендації автора стосовно п.3.1 «Основні напрями досягнення оптимального рівня ліквідності комерційних банків у забезпеченні їхньої фінансової безпеки» (с.160) в частині наукового і нормативно-правового забезпечення, регуляторної політики, методичного забезпечення відмітимо, що вони є достатньо змістовними і обґрунтованими,

але, на наш погляд, більш відносяться до рівня регулятора і банківського сектору загалом, що декілька суперечить предмету дослідження і вимагає надання певних уточнень.

4. Враховуючи прикладний характер розділу 3 «Напрями підвищення ролі ліквідності комерційних банків у забезпеченні їхньої фінансової безпеки», поряд з визначенням чинників ліквідності стрес-тестування, як важливого інструменту забезпечення стабільності банківського сектору (рис. 3.7, с.208), доцільно було б запропонувати науково-методичний підхід удосконалення моделі стрес-тестування ліквідності, спираючись на закордонний досвід упровадження стандартів Базель III. До моделі можна включити напрацювання автора стосовно підсистем забезпечення ліквідності, а для ідентифікації факторів ризику та оцінки уразливості до них банків застосувати показники з переліку тих, що вже запропоновані автором (с.37-38). Апробацію та забезпечення якості, надійності і повноти результатів доцільно було б здійснити на вибірці банків, включивши також до неї в окрему групу вже діючі в Україні монобанки. У підсумку це надало б можливість оцінювати ризик ліквідності за базовим і несприятливим сценаріями, побудувати ренкінг ліквідності банків стосовно забезпечення їхньої фінансової безпеки. Такий підхід безумовно розширив би інструментарій стрес-тестування як на рівні комерційного банку, так і регулятора.

5. Поряд з достатньо всебічним розкриттям напрямів досягнення оптимального рівня ліквідності банків у забезпеченні їхньої фінансової безпеки (с.160-182), на наш погляд, автору доцільно було б однозначно визначити такий рівень для вітчизняних комерційних банків через певну формалізацію та кількісний вимір.

6. Вважаємо, що робота тільки б виграла, якщо автор приділив увагу питанню оцінки впливу на ліквідність банків таких факторів, як фінансові технології, цифрова трансформація фінансового посередництва та бізнес-моделей банків, загрози кризових явищ і пандемії COVID-19 з позиції теорії циклів, що доречно було б здійснити шляхом удосконалення науково-методичних підходів оцінювання з використанням, наприклад, апарату економіко-математичного моделювання і прогнозування.

7. Відмітимо, що надані в дисертації таблиці (табл. 2.14, 2.16) і рисунки (рис.1.1, 3.1-3.3, 3.7) інформаційно перенасичені текстом та однотипні за стилем подання, що ускладнює їх сприйняття та зменшує наочність.

11. Загальна оцінка дисертації та її відповідність встановленим вимогам.

Рецензована дисертація Путінцевої Тетяни Володимирівни «Ліквідність комерційних банків України у забезпеченні їхньої фінансової безпеки» є завершеною, в межах поставлених завдань, науковою працею.

Дисертація є кваліфікаційною науковою працею на правах рукопису, яка відповідає паспорту спеціальності 072 – «Фінанси, банківська справа та страхування», у якій розв'язано конкретне наукове завдання, що полягає в поглибленні теоретико-методологічних засад і науково-методичного інструментарію управління ліквідністю комерційних банків для забезпечення їхньої фінансової безпеки. Вона містить низку положень, які є особистими

здобутками автора, мають наукову цінність і позитивне значення для подальшого розвитку вітчизняного банківського сектору.

Дисертація виконана згідно з вимогами наказу МОН України від 12.01.2017 року № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44).

У цілому дисертація Путінцевої Тетяни Володимирівни на тему «Ліквідність комерційних банків України у забезпеченні їхньої фінансової безпеки» може бути рекомендована до подальшого подання до захисту в разовій спеціалізованій раді на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 072 – «Фінанси, банківська справа та страхування».

Рецензент:

доктор економічних наук, професор,
завідувачка кафедри фінансів та обліку
Територіально відокремленого структурного
підрозділу «Черкаське навчально-наукове
відділення Львівського національного
університету імені Івана Франка»

Н.М. Пантелєєва